

Kwas, Paweł

Realizacja wskazań dotyczących przygotowania do małżeństwa i do życia w rodzinie zawartych w "Dyrektorium Duszpasterstwa Rodzin"

Warszawskie Studia Pastoralne 12, 85-99

2010

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

PAWEŁ KWAS

**REALIZACJA WSKAZAŃ DOTYCZĄCYCH
PRZYGOTOWANIA DO MAŁŻEŃSTWA
I DO ŻYCIA W RODZINIE ZAWARTYCH
W DYREKTORIUM DUSZPASTERSTWA RODZIN**

Troska o należyte przygotowanie do małżeństwa jest niezwykle ważnym zadaniem duszpasterskim, wpisującym się w całokształt duszpasterstwa rodzin, które – jak zauważają polscy biskupi – należy uczynić rzeczywistym priorytetem kościelnego posługiwania¹. Znaczenie przygotowania podkreślają dokumenty Papieskiej Rady do Spraw Rodziny: *Ludzka płciowość prawda i znaczenie* z 8 grudnia 1995 r., *Przygotowanie do sakramentu małżeństwa* z 13 maja 1996 r., *Małżeństwo i rodzina a wolne związki* z 26 lipca 2000 r.

W maju 2003 r. Konferencja Episkopatu Polski realizując zalecenie zawarte w adhortacji *Familiaris consortio* (por. FC, 66) wydała *Dyrektorium Duszpasterstwa Rodzin*. Drugi rozdział tego dokumentu poświęcony jest przygotowaniu do małżeństwa i do życia w rodzinie. Składają się na niego trzy punkty poświęcone przygotowaniu dalszemu, bliższemu i bezpośredniemu².

PAWEŁ KWAS – dr teologii, pastoralista, pedagog. Jego zainteresowania naukowe koncentrują się wokół duszpasterstwa rodzin oraz problematyki związanej z komunikacją interpersonalną. W latach 1994–2001 członek Komisji Episkopatu Polski ds. Rodziny.

¹ Por. Konferencja Episkopatu Polski, *Służyć prawdzie o małżeństwie i rodzinie*, Warszawa 2009, n. 82.

² Por. Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium duszpasterstwa rodzin*, Warszawa 2003, s. 23–32. W dalszej części artykułu przypisy odnoszące się do *Dyrektorium* będą znajdowały się tekście i będą opatrzone skrótem DDR.

Czas jaki upłynął od ukazania się tego dokumentu skłania do refleksji, w jakim stopniu zawarte w nim wskazania znalazły odzwierciedlenie w pracy duszpasterskiej z rodzinami w Polsce. W ramach Krajowego Ośrodka Duszpasterstwa Rodzin przygotowana została ankieta, która miała dostarczyć materiał pomocny w uzyskaniu odpowiedzi na to pytanie. Ankiety rozprawdzono wśród diecezjalnych duszpasterzy rodzin oraz diecezjalnych doradczyń i doradców życia rodzinnego, uczestniczących w organizowanych dwa razy w roku przez Radę ds. Rodziny ogólnopolskich spotkaniach.

W Polsce istnieją 44 diecezje, w tym dwie Kościoła bizantyńsko-ukraińskiego oraz ordynariat polowy³. Analizując organizację duszpasterstwa rodzin od strony personalnej należy zauważyć, że we wszystkich prawie diecezjach funkcjonują struktury odpowiedzialne za to duszpasterstwo. W lutym 2010 r. w 3 przypadkach był wakat na stanowisku diecezjalnego doradcy życia rodzinnego, w 1 diecezji nie było też osoby sprawującej funkcji diecezjalnego duszpasterza⁴.

W badaniu udało się uzyskać 24 ankiety wypełnione przez duszpasterzy (55% ogółu pracujących w Polsce diecezjalnych duszpasterzy rodzin), i 16 ankiet wypełnionych przez doradców (39%).

Wśród respondentów-duszpasterzy znaczną grupę (42% wszystkich badanych duszpasterzy) stanowią kapłani stosunkowo krótko (mniej niż 5 lat) zaangażowani w duszpasterstwie rodzin. Prawie tak samo liczną grupą (45%) są duszpasterze z dłuższym stażem (powyżej 10 lat). W przypadku doradców zdecydowanie dominuje grupa z większym stażem (75%). Pracujący krócej niż 5 lat stanowią 12% wszystkich badanych doradców. Staż pracy w duszpasterstwie przedstawia tabela 1.

Prezentowane w niniejszym artykule opracowanie ma charakter pastoralny⁵. Przy czym metoda teologii pastoralnej⁶ została nieco zmodyfikowana. Nie przedstawiono odrębnej części ukazującej problem przygotowania do małżeństwa z perspektywy wypracowanych teologicz-

³ Por. <http://www.episkopat.pl/kosciol>, 25 kwietnia 2010 r.

⁴ Dane uzyskane w Krajowym Ośrodku Duszpasterstwa Rodzin

⁵ Trzeba zaznaczyć, że określenie „pastoralny” użyte zostało tu w znaczeniu „odwołujący się do teologii pastoralnej”. W praktyce określenie to często używane jest jako synonim słowa „duszpasterski”.

⁶ Na temat tej metody zob. R. Kamiński, *Wprowadzenie do teologii pastoralnej*, w: *Teologia pastoralna*, t. 1, red. tenże, Lublin 2000, s. 21–26.

nie zasad, ale konkretne dane socjologiczne zestawione zostały z odpowiednimi fragmentami *Dyrektorium*. W części trzeciej, zasygnalizowano jedynie niektóre postulaty pastoralne. Część ta wymaga uzupełnienia oraz wypracowania odpowiednich szczegółowych dyrektyw.

Tab. 1. Staż pracy w duszpasterstwie rodzin

Staż (w latach)	Liczba respondentów	
	duszpasterze	doradcy
krócej niż 5	10	2
5–10	3	2
11–20	9	6
powyżej 20	2	6
Razem	24	16

1. Realizacja wskazań dotyczących przygotowania dalszego

Wskazując na trzy etapy przygotowania do małżeństwa adhortacja *Familiaris consortio* podkreśla zaangażowanie wspólnoty kościelnej w każdy z tych etapów. „Rodzina i cała wspólnota kościelna powinny poczuwać się do współdziałania w poszczególnych etapach przygotowania do małżeństwa” (FC, 66). Przygotowanie dalsze, które rozpoczyna się w dzieciństwie i kontynuowane jest na wszystkich etapach szkolnych i katechetycznych (por. DDR, 19), wymaga więc również stosownego duszpasterskiego wsparcia.

„Trzeba podkreślić niezastąpioną rolę wychowawczą rodzinnego domu” (DDR, 20).

„Duszpasterstwo rodzin ma na celu przede wszystkim wspomaganie rodzin” (DDR, 7).

Tab. 2. Obecność stałych działań duszpasterskich formujących rodziców

	Liczba respondentów	
	duszpasterze	doradcy
tak	17	10
nie	6	5
brak odpowiedzi	1	1
Razem	24	16

Zarówno według duszpasterzy jak i doradców zdecydowana większość działań ukierunkowanych na rodziców dokonuje się w ramach formacji prowadzonej w ruchach i stowarzyszeniach. Jeden doradca mówił o rekolekcjach dla małżeństw, kilkoro innych wspomniało o katechizacji prowadzonej w ramach przygotowaniu do chrztu, I Komunii i bierzmo-
wania. Na działania te zwrócili również uwagę duszpasterze. Wymieniali oni ponadto inne formy: 1 z nich wspomniał o otwartych rekolekcjach organizowanych przez Kościół Domowy w okresie ferii i wakacji (uczestniczy w nich do tysiąca osób), 2 wymieniło dni skupienia, 1 nabożeństwa stanowe, 1 sporadyczne nauki stanowe dla kobiet, 1 rekolekcje. W ankietach nie było, poza jednym przypadkiem, informacji na temat skali prowadzenia analizowanych wyżej działań duszpasterskich.

Ważną rolę w dalszym przygotowaniu odgrywa również szkoła. Jej oddziaływanie w tym zakresie wyraża się nie tylko poprzez prowadzoną w ramach zajęć katechizację, ale poprzez całokształt wychowawczego oddziaływania.

„Szkoła ma... obowiązek nie tylko uczyć, ale także wychowywać” (DDR, 21).

Tab. 3. Przygotowanie w szkole (poza katechizacją)

Ocena	Liczba respondentów	
	duszpasterze	doradcy
całkowicie wystarczające	1	—
raczej wystarczające	4	2
raczej niewystarczające	8	8
zupełnie niewystarczające	10	6
brak odpowiedzi	1	—
Razem	24	16

Zdecydowana większość duszpasterzy negatywnie oceniła prowadzone w szkole, poza katechizacją przygotowanie do życia w rodzinie. W uzasadnieniach zwracano uwagę, że takiego przygotowania często w ogóle nie ma, brakuje formacji, ponadto panuje niewłaściwe dla tego typu działań atmosfera, zajęcia są marginalizowane, prowadzone przez niewłaściwe osoby (dorabianie do etatu, poglądy niezgodne z nauką Kościoła).

Ci którzy przygotowanie ocenili pozytywnie zwracali uwagę na dobry program i materiały, chociaż zauważali również, iż właściwe korzystanie z nich zależy od osób prowadzących.

Również doradcy w większości negatywnie ocenili prowadzone w szkole przygotowanie. Zwracali również uwagę na niekompetencje osób prowadzących. Ponadto na małą ilość godzin a także na przyjmowanie w szkołach programów, które mają różną wartość.

Warto w tym miejscu zauważyć, iż – jak się wydaje – prowadzone w szkole przygotowanie do życia w rodzinie w części wypowiedzi ograniczone zostało jedynie do przedmiotu wychowanie do życia w rodzinie. Tymczasem, jak to zauważono wcześniej, w przygotowaniu tym chodzi o całokształt szkolnego oddziaływania w tym zakresie.

Ważnym elementem przygotowania może i powinna być szkolna katechizacja. Wprawdzie „głównym celem nauczania katechetycznego jest kształtowanie wiary”⁷, nie mniej jednak stanowi ono istotny czynnik dalszego przygotowania do małżeństwa i rodziny, gdyż w ramach programu katechetycznego, podobnie zresztą jak w programach innych przedmiotów, zwłaszcza humanistycznych, poruszane są kwestie, które w naturalny sposób odnoszą się do problematyki małżeńskiej i rodzinnej.

Program katechizacji przewiduje wiele tematów, które „są niezastąpionym fundamentem chrześcijańskiego małżeństwa i rodziny” (DDR, 22).

Tab. 4. Przygotowanie w ramach katechizacji

Ocena	Liczba respondentów	
	duszpasterze	doradcy
całkowicie wystarczające	—	—
raczej wystarczające	5	1
raczej niewystarczające	14	9
zupełnie niewystarczające	3	3
brak odpowiedzi	2	3
Razem	24	16

⁷ Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła Katolickiego w Polsce*, Warszawa 2001, n. 44. Nauczanie religii w szkole ukierunkowane jest na „wychowanie chrześcijańskie i przekaz nauki wiary” (tamże, 83).

Powyższe dane pokazują, że przygotowanie do małżeństwa w ramach katechizacji szkolnej zostało w większości negatywnie ocenione zarówno przez duszpasterzy jak i przez doradców.

Duszpasterze uzasadniali tę ocenę słabym przygotowaniem katechetów. Zwracali ponadto uwagę na niską motywację wśród młodzieży, nie zainteresowanej tą problematyką. Problemem jest również mało czasu na realizację materiału.

Na podobne elementy zwracali uwagę doradcy, którzy ponadto zauważyli, iż katecheci nie potrafią radzić sobie z sytuacjami trudnymi, a wśród prezentowanych na katechezie materiałów mało jest treści prorodzinnych.

Duszpasterze i doradcy pozytywnie oceniający szkolną katechezę zwrócili uwagę na to, że klasa maturalna stwarza dobry klimat dla podejmowania rodzinnej problematyki, dostępne są dobre podręczniki i materiały, a prowadzący zajęcia katecheci są do nich dobrze przygotowani.

Trzeba jeszcze dodać, iż doradcy, którzy nie udzielili odpowiedzi uzasadniali to tym, że nie są w tej kwestii zorientowani, ponieważ problematyką tą zajmują się wydziały katechetyczne.

Kolejnym elementem przygotowania, na które zwraca uwagę *Dyrektorium* jest przygotowanie w ramach grup rówieśniczych.

„Grupy rówieśnicze promujące chrześcijańskie wartości wychowawcze, będą pośrednio budować dobry fundament pod przyszłe małżeństwo i udaną rodzinę” (DDR, 23).

Tab. 5. Obecność przygotowania do małżeństwa w grupach rówieśniczych

	Liczba respondentów	
	duszpasterze	doradcy
tak	9	6
nie	12	8
brak odpowiedzi	1	2
nie wiem	2	—
Razem	24	16

Powyższe zestawienia pokazują, że nie ma znaczącej różnicy między liczbą respondentów, którzy na pytanie o obecność przygotowania w ramach grup rówieśniczych odpowiedzieli twierdząco lub przecząco. Pod-

kreślić jednak należy, że w komentarzach zauważono, iż przygotowanie w ramach grup rówieśniczych jest czymś bardzo sporadycznym. Ponadto do formy tej zaliczono katechezy ponadgimnazjalne oraz przygotowanie do bierzmowania. W 3 przypadkach odwołano się do duszpasterstwa akademickiego. Tymczasem mówiąc o grupach rówieśniczych *Dyrektorium* wskazuje na grupy formalne typu harcerstwo, oaza, Stowarzyszenie Młodzieży Katolickiej, koła różańcowe (por. DDR, 23).

2. Realizacja wskazań dotyczących przygotowania bliższego

Przygotowanie bliższe ma być rodzajem katechumenatu przed narzeczeństwem i przed zawarciem małżeństwa. Ma to być czas nie tylko przekazania określonej wiedzy, ale również formacji (por. DDR, 24). Zasadniczy element tego przygotowania stanowi roczna katechizacja. Wyjątkowo może ona być zastąpiona przez katechizację skróconą.

Roczna katechizacja przedmałżeńska (program optymalny): „...co najmniej 25 spotkań, analogicznie do przygotowania przed I Komunią św., czy przed bierzmowaniem” (DDR, 25).

„Jeśli z poważnych racji, nie było możliwe powyższe przygotowanie... należy podjąć skróconą katechizację przedmałżeńską, w formie przynajmniej 10 spotkań” (DDR, 26).

Tab. 6. Katechizacja przedmałżeńska

Ilość spotkań	Liczba respondentów	
	duszpasterze	doradcy
0 (brak katechizacji)	1	—
są, ale brak ilości	2	—
różnie (kilka, trzydniowe rekolekcje, weekendy, warsztaty)	1	2
różnie (bez konkretów)	1	—
3	1	3
4	—	2
6	1	—
9	1	1
10	9	2
12	1	—

18	1	—
10–20	1	—
15–25	—	1
ponad 20	1	—
25	2	2
25–30	—	1
brak odpowiedzi	1	2
Razem	24	16

Przedstawione zestawienie pokazuje, iż istnieje duże zróżnicowanie co do formy katechizacji przedmałżeńskiej. W grupie duszpasterzy dominuje zdecydowanie cykl 10 spotkań. W grupie doradców nie ma takiej dominującej formy. W bardzo małym stopniu obecny jest zalecany przez *Dyrektorium* model przynajmniej 25 katechez.

3. Realizacja wskazań dotyczących przygotowania bezpośredniego

Obejmuje ono kilka elementów: spotkanie w kancelarii z duszpasterzem, trzy katechezy przedślubne, co najmniej trzy spotkania w poradni życia rodzinnego, spowiedź przedślubną i rozmowę z narzeczonymi dotyczącą ich wiedzy religijnej (por. DDR, 27). Realizacje tych zaleceń przedstawiają kolejne tabele.

„Spotkanie z duszpasterzem w kancelarii parafialnej przynajmniej na trzy miesiące przed ślubem” (DDR, 27).

Tab. 7. Termin spotkania z duszpasterzem

	Liczba respondentów	
	duszpasterze	doradcy
mniej niż miesiąc przed ślubem	—	—
1 miesiąc przed ślubem	—	2
2 miesiące przed ślubem	2	2
3 miesiące przed ślubem	21	9
4 miesiące przed ślubem	1	1
5 i więcej	3	—
nie wiem	1	1

brak odpowiedzi	—	3
razem	28*	18*

* Większa liczba odpowiedzi wynika z tego, że respondenci zaznaczyli kilka możliwości równocześnie

Wprawdzie respondenci wskazują na inne od zalecanych w *Dyrektorium* formy, nie mniej jednak można przyjąć na podstawie powyższego zestawienia, że zalecenie dotyczące spotkania nupturientów z duszpasterzem jest na ogół realizowane. W zdecydowanej większości spotkania te odbywają się przynajmniej na trzy miesiące przed ślubem.

Dyrektorium zwraca również uwagę na znaczenie oficjalnego okresu narzeczeńskiego

„...Episkopat zaleca powrót do idei zaręczyn” (DDR, 28).

Tab. 8. Praktyka uroczystych zaręczyn

	Liczba respondentów	
	duszpasterze	doradcy
tak	7	2
nie	16	13
brak odpowiedzi	1	1
Razem	24	16

Ci którzy wskazywali na istnienie takiej praktyki, podkreślali że są one raczej czymś sporadycznym. Nie jest znana skala nieoficjalnych zaręczyn. W jednym przypadku stwierdzono, że praktyka ta wynika z zalecenia synodu diecezjalnego i w znacznej mierze jest realizowana.

Przygotowanie bezpośrednie obejmuje również „trzy katechezy przedślubne” (DDR, 27; 30).

Tab. 9. Katecheza przedślubna

Forma	Liczba respondentów	
	duszpasterze	doradcy
brak katechez	7	5
rekolekcje, weekendy, „wieczory dla zakochanych”, spotkania dla narzeczonych itp.	11	7

katecheza przedślubna (przygotowania bezpośrednie)	4	4
brak odpowiedzi	2	—
razem	24	16

Jak widać na powyższym zestawieniu dominującą formę stanowią spotkania o charakterze skupieniowo-rekolekcyjnym. Na podstawie dodatkowych uwag respondentów można zauważyć, iż w niektórych wypadkach spotkania te były formą katechizacji skróconej.

Kolejny element bezpośredniego przygotowania to spotkania w Parafialnych Poradniach Rodzinnych.

„W ramach przygotowania do małżeństwa, należy przeprowadzić co najmniej trzy spotkania z narzeczonymi, w Parafialnej Poradni Rodzinnej” (DDR, 31).

Tab. 10. Uczestniczenie narzeczonych w spotkaniach w poradni rodzinnej

W spotkaniach uczestniczą	Liczba respondentów	
	duszpasterze	doradcy
wszyscy	7	4
prawie wszyscy	9	7
większość	7	5
jedynie część	—	—
niewielu	—	—
brak odpowiedzi	1	—
Razem	24	16

Zdecydowana większość narzeczonych uczestniczy w spotkaniach w poradni. Zgodnie z *Dyrektorium* miały one dotyczyć „odpowiedzialności za wzajemną miłość i przekazywanie życia, szkodliwości i niedopuszczalności antykoncepcji, środków poronnych i sztucznych zapłodnień, oraz znaczenia metod naturalnego rozpoznawania płodności” (DDR, 31). Wśród poruszanej na spotkaniach problematyki duszpasterze wskazali: budowanie więzi, planowanie rodziny, istotne cele małżeństwa, rozwój prenatalny dziecka, dogmatykę, etykę i liturgię, narzeczeństwo, płodność, środki antykoncepcyjne, miłość (narzeczeńska, małżeńska i rodzicielska),

kultura pożycia małżeńskiego, rodzina w służbie życiu, zagrożenia dla miłości małżeńskiej, przymioty małżeństwa, odpowiedzialność za życie i rodzicielstwo. Zwrócono również uwagę, iż o doborze problematyki decyduje indywidualna sytuacja konkretnej pary, która przychodzi do poradni.

Doradcy w ramach tematów spotkań wskazali: naturalne planowanie rodziny, odpowiedzialne rodzicielstwo, rodzina domowym kościołem, świętość małżeństwa, sakrament małżeństwa, znaczenie mszy świętej, psychologia rodziny i małżeństwa, apostołstwo rodziny, sakrament pokuty, wychowanie dzieci, dialog małżeński, metody naturalne a anty-koncepcja, teologia małżeństwa, etyka życia seksualnego w małżeństwie, przygotowanie do poczęcia.

Zdecydowana większość respondentów stwierdziła, iż spotkania w poradni mają charakter indywidualnych rozmów, ale w kilku przypadkach była również mowa o spotkaniach grupowych.

Bezpośrednie przygotowania do ślubu powinny być czasem przeżywanym w ramach pogłębionej duchowości, stąd zalecenie aby na początku tego okresu i na końcu nupturienci skorzystali ze spowiedzi.

„Pierwsza spowiedź, na początku przygotowań do ślubu... Druga spowiedź ma na celu pełniejsze przeżycie sakramentu małżeństwa” (DDR, 32).

Tab. 11. Spowiedź przedślubna

	Liczba respondentów	
	duszpasterze	doradcy
dwa razy	22	12
różnie	2	2
brak odpowiedzi	—	2
Razem	24	16

Dane przedstawione w tabeli pozwalają stwierdzić, że zalecenie dotyczące spowiedzi przedślubnej jest w zasadzie realizowane. Zarówno duszpasterze jak i doradcy stwierdzili, że pierwsza spowiedź najczęściej odbywa się po zgłoszeniu na zapowiedzi, druga bezpośrednio przed ślubem.

Respondenci, którzy wskazywali na inne formy („różnie”) mówili przede wszystkim o parach wspólnie mieszkających, które na ogół ko-

rzystają z jednej, odbywającej się bezpośrednio przed ślubem spowiedzi. W dwóch przypadkach wskazywano również na spowiedzi, które odbywają się podczas dni skupienia. Nie podano jednak, jak często są one organizowane.

Ostatnim wskazywanym przez *Dyrektorium* elementem bezpośredniego przygotowania jest rozmowa duszpasterza z narzeczonymi dotycząca ich wiedzy religijnej. Nie jest to jedynie egzamin, ale wspólne pełne troski i delikatności ustalenie, co narzeczeni powinni uzupełnić, aby ważnie i godziwie zawrzeć małżeństwo (por. DDR, 33).

„Ma to być rozmowa duszpasterza z narzeczonymi na temat ich poglądów na małżeństwo” (DDR, 33).

Tab. 12. Przedślubna rozmowa duszpasterza z narzeczonymi

	Liczba respondentów	
	duszpasterze	doradcy
tak	11	7
nie	6	3
różnie	6	2
nie wiem	—	2
brak odpowiedzi	1	2
Razem	24	16

Doradcy stwierdzali, że praktykowanie tego zalecenia wygląda bardzo różnie i zależne jest od duszpasterzy. Ponadto jeśli narzeczeni uczestniczyli w katechizacji na poziomie szkoły średniej, rezygnuje się z takiej rozmowy.

Duszpasterze zauważyli, że na rozmowy takie częściej decydują się starsi kapłani. Część z nich stwierdziła, że forma ta praktykowana jest „niekiedy”, „nie wszędzie”. Ponadto zdarza się również przepisywanie ocen ze świadectw szkolnych.

Postulaty pastoralne

Ze względu na to, iż w badaniu uczestniczyło 55% wszystkich pracujących w Polsce duszpasterzy rodzin oraz 39% doradców, zebrany materiał nie upoważnia do wyciągania ogólnych wniosków dotyczących całego duszpasterstwa rodzin w Polsce. Wskazuje on jednak na pewne

tendencje, a także zjawiska, które powinny stać się przedmiotem duszpasterskiej refleksji.

Zauważyć należy również, iż w wypowiedziach respondentów często pomijane były informacje dotyczące skali prowadzonych działań duszpasterskich. Chcąc otrzymać pełniejszy obraz należałoby przeprowadzić badania bardziej szczegółowe.

W wypowiedziach dotyczących przygotowania dalszego często podkreślano pracę formacyjną ruchów i stowarzyszeń rodzinnych. Wprawdzie należy do nich ponad 2,5 miliona osób⁸, to jednak zdecydowaną większość stanowią osoby będące poza ruchami i stowarzyszeniami, dlatego ważnym zadaniem jest przygotowanie dla nich alternatywnej oferty duszpasterskiej.

Cenną rzeczą byłaby ponadto pastoralna analiza dotycząca oddziaływania duszpasterskiego w ramach przygotowań rodziców do przyjmowania przez ich dzieci sakramentów. Ważną pomocą mógłby być specjalny program opracowany na potrzeby tych przygotowań a ukierunkowany na wspieranie rodziców w ich zadaniach dotyczących przygotowania dalszego do zawarcia przez ich dzieci sakramentu małżeństwa.

Ujawniająca się w badaniach niska ocena efektywności szkoły zarówno w odniesieniu do ogólnej działalności jak i katechizacji wymaga dodatkowych analiz pastoralnych sięgających między innymi do przyczyn zaistniałej sytuacji.

Ponieważ pojawiło się zredukowanie przygotowania do dwóch, a czasami nawet jednego etapu, należy zgodnie z nauką zawartą w *Familiaris consortio* podjąć działania przywracające trzy etapy przygotowania (por. FC, 66).

Potrzebna jest również ze strony pasterzy jasna ocena zjawiska minimalizowania i ograniczania form przygotowania do małżeństwa.

Wartościowe mogłoby być dzielenie się doświadczeniami, dotyczącymi zarówno diecezji, w których funkcjonuje zalecany przez *Dyrektorium* model przygotowania, jak i tych, w których nie udaje się go wprowadzić. Dzielenie to mogłoby się odbywać przy okazji spotkań rejonowych, corocznych spotkań wszystkich duszpasterzy

⁸ Por. Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego SAC, *Katolicki trzeci sektor*, www.iskk.pl, 26 kwietnia 2010 r.

rodzin i doradców. Takim forum mógłby być biuletyn „Sprawy Rodziny”. Można by również zorganizować specjalną poświęconą temu zagadnieniu konferencję.

Praktyka pokazuje, że przygotowania do ślubu, a mówiąc bardziej dokładnie do wesela, wymagają znacznego czasowego wyprzedzenia (czasami nawet do dwóch lat). Sytuacja ta sprzyja podjęciu bardziej zdecydowanych działań duszpasterskich, ukierunkowanych na dowartościowanie oficjalnych zaręczyn i okresu narzeczeńskiego.

Rezygnowanie z trzech przedślubnych katechez wpisuje się w praktykę minimalizowania i ograniczania przygotowania do małżeństwa. W kwestii tej należy uwzględnić postulowane wcześniej przywrócenie przygotowania trzyetapowego.

Zasadniczym problemem, który wyłania się przy analizie spotkań w Poradni Życia Rodzinnego jest kwestia podejmowanych podczas tych spotkań tematów. Uwzględnianie tak różnorodnej problematyki jest prawdopodobnie próbą nadrobienia zaległości, poprzez przekazywanie w ramach poradni treści, które normalnie powinny być przekazywane we wcześniejszych etapach przygotowania do małżeństwa. Przywrócenie poprawnie funkcjonującego, trzyetapowego przygotowania do małżeństwa powinno i w tej dziedzinie zaowocować bardziej efektywnym wykorzystaniem spotkań w poradni, zgodnie z ich praktycznym ukierunkowaniem na problematykę odpowiedzialnego rodzicielstwa.

Rozmowa duszpasterza z narzeczonymi na temat ich wiedzy religijnej wieńczy cały proces przygotowania. Jest więc jego bardzo istotnym elementem. Z badania wynika, że jest on nieco zaniedbywany, dlatego podczas przygotowania kapłanów do pracy z rodzinami należy zwrócić większą uwagę na jego znaczenie.

W przedstawionych postulatach warto uwzględnić również wskazane przez respondentów propozycje usprawnienia przygotowania do małżeństwa. W ramach tych propozycji podkreślano konieczność ujednoczenia w całej Polsce programu tego przygotowania (niektórzy mówili o potrzebie ujednoczenia w diecezji) oraz opracowanie lepszego programu katechez. W programie tym powinny znaleźć się również formy uwzględniające ludzi o słabej wierze, a także osoby pracujące za granicą. Często pojawiał się postulat wprowadzania do przygotowania form aktywizujących, warsztatów. Postulowano także pracę w małych grupach. Podkreślano ponadto znaczenie świadectw,

stąd konieczność włączenia ruchów rodzinnych w program przygotowania do małżeństwa⁹.

Kolejne sugestie dotyczyły zadbania o odpowiednie i godne warunki do prowadzenia spotkań z narzeczonymi (stałe pomieszczenia, łatwo dostępne, odpowiednio wyposażone, ogrzewane). Zwrócono także uwagę na konieczność podnoszenia kwalifikacji osób pracujących w duszpasterstwie rodzin oraz ujednoczenie w Polsce kwestii finansowych dotyczących funkcjonowania tego duszpasterstwa.

Wśród konkretnych propozycji duszpasterskich warto zwrócić uwagę na wprowadzenie w parafii „Dnia Rodziny”, który byłby okazją do celebrowania wszystkich rocznic małżeńskich i wspólnotowego świętowania.

Wdrażanie przedstawionych wyżej postulatów i sugestii wymagałoby wypracowania dalszych, bardziej szczegółowych dyrektyw, ukierunkowujących również następne badania i analizy pastoralne.

Przedstawiony w artykule materiał może być przyczynkiem w dyskusji na temat kondycji prowadzonego w Polsce przygotowania do małżeństwa i do życia w rodzinie.

SUMMARY

In May 2003 the Polish Episcopate issued *The Directory of the Pastoral Care of the Family*. How the directions contained in it and relating to the preparation of young people for marriage and family life have been used in the pastoral practice? To answer to the question there was done a study, using an own questionnaire, which was completed by the diocesan pastors and consultants of family life. The study shows that the directions are not realized. The marriage preparation which has to include three main stages: remote, proximate and immediate preparation in most cases is reduced to one stage.

There is a large variety on the number of catechesis of preparing for marriage in the various dioceses. Also in the meetings with the consultants, which should focus on methods of fertility recognition, are taken other subjects.

In the pastoral conclusions there are some suggestions, how to improve the use of the Directory.

⁹ *Dyrektorium* przewiduje takie zaangażowanie małżeństw należących do rodzinnych ruchów. Wraz z duszpasterzem i doradcą powinny one być zaangażowane w pracy tzw. Zespołu Pastoralnego, którego zadaniem jest adaptacja programu katechizacji przedmałżeńskiej i czuwanie nad jego wykonaniem (por. DDR, 25). W ankiecie nie uwzględniono wprost kwestii dotyczącej funkcjonowania takich zespołów. Problem ten powinien być podjęty w dalszych badaniach.